پوهنمل حاجی محمد نوزاددی ۲۰۱۲/۰۱/۲۰

ایا د ځمکی کره د ژوند د پاره ډیزاین شوی نده؟

(دویمه برخه)

دا برخه دتیری لومړی برخی سره کلک تړاو لری ، نو که چیری کوم محترم لوستونکی هغه برخه لوستی نه وی ، ددی برخی د ښه پوهیدلو په موخه یی زه لوستل اړین بولم او کیدلای شی په افغان- جرمن سایټ کی زما د ارشیف نه تر لاسه او ولوستل شی . مننه

۵ ـ د ځمکی ساتونکی سپر :
فضا د اوسیدلو د پاره یو د خطره ډک چاپیریال دی داځکه چی هلته وژونکی تشعشات شتون لری او تل خطرناک میتوراېډونه په جرکت کی وی (Metoreoids یا شهاب ـ دا هغه سماوی اجسام یا ټوټی دی چی یو دبل سره د دوو یا څو سیارو د سره ټکر کیدو او ټوټه کیدو له کبله جدا کیږی او په فضاکی یوی بلی خواته جرکت کوی . که چیری دځمکی د جاذبی ساحی ته داخل نو رالویږی او مرګونی فاجعی را منځته کوی . ژباړ) . ددی سره سره بیا هم زموږ د استوګنی کور چی د ځمکی کره ده ، پدغه خطرنکه فضا کی پر خپل مدار بیله داره ځرخی . دا کار د یوه عجیب زرهدار پوښ یا سپر د محافظت له برکته تر سره کیږی . دا نه ماتیدونکی سپر دځمکی هغه زوروره مقناطیسی ساحه او یو مرکب مقاوم اتموسفیر دی .

۶ ـ د ځمکی مقناطیسی ساحه :
د ځمکی داخلی برخه د ویلی شوو (مذابه) موادو څخه جوړه ده چی دیوی متحرکی کری په ډول دایمی او تلپاتی حرکت لری . له همدی کبله د ځمکی کره د یوه ستر او قوی مقناطیس ځانګرتیا تر لاسه کړی چی د مقناطیسی ساحی اغیز یی په فضا کی تر اوږده واټنه پوری غزیږی . دغه مقناطیسی ساحه د یوه قوی سپر په توګه نه پریږدی چی فضایی تشعشات او نوری په پوتنشیال ډول وژونکی پدیدی چی د لمر نه ریښنی اخلی ، په خپل ټول قوت سره ځمکی ته راورسیږی او ژوندیو موجوداتو ته زیات ورسوی . د دا ډول خطرناکو پدیدو څخه یو شمیر هم لمری بادونه چی تل د برقی چارج شوو پارچو د توپان په ډول جریان لری او همدارنګه د لمر زیان رسونکی وړانګی او نور دی . دا هغه څه دی چی د څو دقیقو په ترڅ کی د میلیارډو هایډروجنی بمونو انرژی ورکوی . دلمر په خارجی سطح کی چاودنی او فضاته د میلیاردونو ټنو موادو غورځول هم ددی ډول خطرناکو پدیدو له ډلی نه دی . دا اوس یو ځرګند حقیقت دی چی د ځمکی مقناطیسی ساحه د یوه ژغوروونکی سپر په ډول کار کوی . هغه رنګینه د نورڅخه منشا اخیستی پدیده چی په شفق کی کله ناکله ترسترګو کیږی او دقطبی روښنایی پنامه یی پیژنی ، د لمر پر سطح د چاودنو څخه دوړانګو له کبله منځته راځی .

۷ - د ځمکی د کری اتموسفیر :
هغه اتموسفیر چی د ځمکی پرخوا و شا را تاو شوی ، یوازی زموږ د تنفس پخاطر ګتور ندی ، بلکه زموږ د دفاع او ساتنی په موخه هم د یوه سپر رول ترسره کوی . د اتموسفیر یو له خارجی قشرونو څخه چی ستراتوسفیر نومیږی ، په خپل ترکیب کی د اکسیجن یو شکل لری چی د ازون پنامه یی یادوی (ازون یا O3 د اکسیجن یو دری اتمی مالیکول دی. ژباړ) . د لمر ماورای بنفش وړانګی چی ځمکی ته راځی ، ۹۹٪ یی په ستراتوسفیر کی چی د اتموسفیر خارجی برخه ده ، د ازون دشتون له برکته جذبیږی . پدی توګه د ازون دغه لایه (قشر) د ځمکی پرمخ باندی ژوند د زیان رسونکو تشعشاتو د خطر نه ژغوری . دا قشر نه یوازی د انسانانو ، بلکه د ډیرو نباتاتو ژوند هم ژغوری چی د انسانو د ژوند دپاره د اړین اکسیجن ډیره برخه تری نه تر لاسه کیږی . په ستراتوسفیر کی د ازون کچه ثابته نده بلکه د ماورای بنفش شعاعو د کچی دبدلون سره تل بدلون مومی . پدی ډول د ازون قشر هم زموږ د ژوند د ژغورلو د پاره د یوه دینامیک او اغیزمن سپر په توګه کارول کیږی .
دځمکی اتموسفیر همدارنګه زموږ د اسمانی اجسامو د هغه بمباریو څخه ساتی چی هره شیبه یی په میلیونو ټوټی د ځمکی پرخوا را لویږی . ددی ټوټو لویوالی د وړو پارچو څخه نیولی بیا تر سترو بلاکونو پوری رسیږی . ددغو سماوی اجسامو ډیره برخه د ځمکی اتموسفیر ته په راننوتو سره سوزی او له منځه ځی چی موږ یی کله ناکله د شپی دخوا د یوی روښانی لیکی په ډول وینو . دا هم په زړه پوری ده چی د اتموسفیر نوموړی سپر وځمکی ته د هغو شعاعو د رسیدلو مخنیوی نه کوی کومی چی زموږ ژوند اړتیا ورته لری لکه دسرو شعاعو لاندی شعاوی (radiation

افغان جرمن آنلاین تاسو په درنښت همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکني د لیکنیزې بنې پاړوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

Infrared) او د روښنايي شعاوی . اتموسفير برسيره پر دی د ځمکی پر مخ باندی د تودوخی د ويشلو چاری هم تنظيموی او وروسته د يوه برستن په توګه کار کوی او نه پريږدی چی تودوخه يی ضايع شی ، يانی تودوالی يی ساتی .

دځمکی اتموسفير او مقناطيسی ساحه په ډير مهارت سره ډيزاين شوی پديدی دی او تر اوسه يی لا ټول جزئيات موږ ته معلوم ندی . داخبره پر ځمکی باندی د اړينو موادو د دوران په اړوند هم ويلای شو چی د ژوند د پاره لازم توکی ګټل کيږی .

پرځمکی باندی د ژوند د پاره د اړينو موادو دوران:
که داسی فرض کړو چی پر يوه ښار باندی د تازه هوا او اوبو لاری بندی شی او د کثافت ايستلو کاناليزاسيون يی ټمبه کړل شی ، ددی کار پايله به بيله شکه ناروغتياوی او مړينه وی . راشی پر دی خبری باندی هم غور وکړو :
زموږ د ژوند کره يو داسی رستوران ندی چی تل اومه مواد ورته له بهر نه راوړل کيږی او کثافت يی هره ورځ ليری غورځول کيږی . تازه هوا او تازه اوبه چی زموږ د ژوند اړتيا ده ، ځمکی ته د اتموسفير د باندی خارجی فضا څخه نه راځی او همدارنګه موږ خپل د ځمکی کثافت خارجی فضا ته غورځولای نشو . بيا نو څنګه کيدلای شی چی ځمکه پاکه او د روغتيا له مخی د ژوند وړ وساتو ؟ داکار يواری پخپله د طبعت د دوران په مټ لکه د اوبو ، کاربن ، اکسيجن او نايتروجن د دوران له مخی تر سره کيږی چی هغه دادی :

الف ـ د اوبو دوران :
اوبه د ژوند يو داسی اړين توکی دی چی بيله دی نه ژوند امکان نلری . د اوبو د دوران له برکته ده چی د ځمکی په ټوله کره کی پاکی او تازه اوبه تر لاسه کيږی . دا کار په درو مرحلو کی سرته رسيږی : اول ـ د لمر د انرژی له کبله د ځمکی پرمخ اوبه بخار او هواته پورته کيږی . دويم ـ د اوبو دغه بخارونه په اتموسفير کی سره راټول ، متراکم او وريځ ورڅخه جوړيږی . دريم ـ د اوريځی څخه دغه پاکی تصفيه شوی اوبه د باران ، ږلی او واوری په بڼه بيرته ځمکی ته رالويږی چی دبيا بخارکيدو د پاره چمتو دی او پدی کارسره د اوبو دوران بشپړ کيږی . ايا څومره اوبه پدی ډول دوباره استعماليږی ؟ د يوی څيړنيزی احصايی له مخی دا دومره اوبه دی چی د ځمکی د کری ټوله سطح د نژدی يوه متر په کچه پوښلای شی .

ب ـ د کاربن او اکسيجن دوران:
ددی دپاره چی ژوندی حيوانات مړه نشی ، بايد هوا تنفس کړی . د تنفس پر وخت د ساه ننه ايستلو دلاری اکسيجن (O_2) بدن ته داخليږی او د ساه ايستلو د لاری کاربن ډای اکسايډ (CO_2) د بدن څخه هواته راوځی . ددی خبری سم سوال پيداکيږی چی په ميلياردونو انسانان او ژوی تل هوا تنفس کوی او اکسيجن تری نه جذبوی ، بيا نو ولی د هوا اکسيجن نه ختميږی او يا ولی ټول اتموسفير په کاربن ډای اکسايډ نه تبديليږی ؟ ځواب په لاندی دوران کی ترلاسه کيدلای شی : اول ـ د يوی عاقلانه پروسی له مخی چی فوتوسنتيز يی بولی ، د ځمکی د مخ نباتات هغه کاربن ډای اکسايډ جذبوی چی د ژوندی ژوو د ساه کښلو د لاری هواته خارج شويدی . نوموړی نباتات دا کاربن دای اکسايډ د لمر د انرژی په مټ په کاربوهايډرايټ او اکسيجن تبديلوی . دويم ـ کله چی موږ دغه بيا توليد شوی اکسيجن تنفس کړو ، نو ټاکلی دوران بشپړتيا مومی . ددغی پروسی له مخی نباتات وده کوی او اکسيجن توليديږی . دا کار په چوپه خوله بيله دی چی چاپيريال ککړ شی ، تر سره کيږی .

ج ـ د نايتروجن دوران :
د ځمکی پرمخ ژوند همدارنګه د داسی عضوی ماليکيولونو سره تړلی دی لکه پروټين چی دا ډول مواد بيا د نايتروجن په کارولوسره تشکيليږی . پدی موخه هم په څو مرحلو کی يو دوران ترسره کيږی : اول ـ د نيکه مرغه دنايتروجن ۷۸٪ کی د اتموسفير څخه لاسته راځی . بريښنا (رعد وبرق) د اتموسفير نايتروجن په هغو مرکباتو اړوی چی د نباتاتو دپاره د جذب وړ دی . دويم ـ نباتات دغه نايتروجنی مرکبات جذبوی او د عضوی ماليکيلونو په جوړولو کی يی کاروی . ژوی چی بيا کله نوموړی نباتات وخوری نو ددی لاری نايتروجن اخلی . دريم ـ په پای کی کله چی حيوانات او نباتات مری او خوسا کيږی ، ميکرو ارګانيزمونه (لکه باکترياوی . ژباړ) ددوی دپاته شونو څخه نايتروجنی مرکبات تجزيه کوی . پدی توګه ازاد شوی نايتروجن بيرته اتموسفير او ځمکی ته ځی او په همدی باندی د نايتروجن دوران هم بشپړ کيږی .

د ژباړی پای

maqalat@afghan-german.de افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ
يادښت: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولـئ

د ژباړن څو بشپړونکې خبرې:

د لوړې ليکنې څخه د نشر کونکو موخه دا وه څو دعلمي څېړنو پر بنسټ وښئې چې دا ځمکه ، اسمانونه او مافيها د خوشې تصادف له مخې منځته ندي راغلي بلکه پدې کار کې د هستۍ زيږونکې او قادرمطلق پروردگار سنجول شوې اراده دخيله ده . رښتياهم د ژوند دپاره د دومره پيچلي سيټم د لاری اړين شرايط برابرېدل او همدارنګه د انسان او نورو ژوو د بدن اناټومي او د غړو دومره پيچلي فيزيولوژيکی ځانګړتياوی يوازی د يوه تصادف کار بلل به يوه اسانه او د منلو وړ خبره نه وی . لدې نه پرته د جيولوجی (ځمکه پېژندنې) د علم له مخې دا څو خبرې هم د يادوولو وړ بولم :

لوستونکو ته به داخبره هم په زړه پوری څو خبر شي چې زموږ د ځمکې کره د جيولوجيکې څېړنو پر بنسټ څلورمیلیارډه او شپږ سوه ميليونه (۴،۶ ميليارډه) کاله پخوا د لمر او نورو اړوندو سيارو سره يوځای په بې پايه کائيناتو کې د ګردوغبار د يوی متحرکی او متراکمې کتلی څخه رابيله شوی اوبيا پخپلو کې د دورانی حرکت په مټ متراکمه او کلکه شوی ده . محاسبې ښئې چې د ځمکې د کرې تر ټولو زړه ډبره (تيږه) څلور ميليارډه کاله عمر لری . په ځمکه کې د بيګانه تيږو (هغه ډبری چې په نورو سيارو کې جوړی شوی او بيا يې ځينی ټوټی د رالويدلو پروخت ځمکې ته رارسيدلی دی) عمر تر ۴،۶ ميلياړده کالو پوری رسيږی . دغه ۴،۶ ميليارډ کاله چې دعلمي دقيقو متودونو په مټ محاسبه شوی ، زموږ د ټول لمريز سيټم د پاره نژدې يو شي دی .

د ځمکې د پيداينبت د لوړی فرضيې له مخې ټول لمريز نظامونه او ستوری په همدی ډول منځته راغلی دی . د هغو تيږو څېړنه چې له سپوږمۍ څخه لابراتوارونو ته راوړل شويدی ، ښئې چې ترکيب يې زموږ د ځمکې د تيږو سره ورته والی لری . دا ورته والی ددی ښکارندوی دی چې سپوږمۍ د ځمکې څخه يوه جدا شوی ټوټه ده ، پرشاوخوا يې څرخيدو ته دوام ورکوی ، يو ځای ورسره د لمر پرشاوخوا راګرځي او د ژوند دپاره د مناسبو شرايطو په تامينولو کې مرسته کوی .

د پاک خدای پدی بې پايه جهان کې په ميلياردونو کائينات ، کهکشانونه او لمريز نظامونه شته . دا به ډيره د حيرانتيا وړ خبره وی چې پدی ټولو کې زموږ ځمکې ته ورته د ژوند د مناسبو شرايطو درلودونکی کومه بله کره وجود ونلری . که څه هم تر اوسه پوری داسی يوه پيښه ليدل شوی نده مګر څيړونکي دداسې يوی کری موجوديت نه ردوی چې هلته به مايع اوبه او د ژوند نور اړين توکي موجود وی ، په يوه يا بل ډول به ژوند وجود ولری او د خدای مخلوقات به په هره بڼه چې وی ، هلته به ژوند کوی اود بدن دغړو فيزيولوژيکی ځانګړتياوی به يې زموږ پشان دجسم د اناټومي ځانګړتياوو سره سمې ټاکل شوی وی .

پای

افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادښت: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رالېږلو مخکې په ځير و لولئ